

Varhaiskasvatuksen päivittäiset siirtymätilanteet

Opas- varhaiskasvattajille

Tiivistelmä

Tekijät Lehtonen, Eero Korkeamäki, Santeri	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 26	Valmistumisaika 2021
Työn nimi Varhaiskasvatuksen päivittäiset siirtymätilanteet Opas- varhaiskasvattajille		
Tutkinto Sosionomi AMK		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö käsittelee varhaiskasvatuksen päivittäisiä siirtymätilanteita. Opinnäytetyö tarkastelee siirtymätilanteita sujuvuuden lisäämisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa siirtymätilanteista aiheutuu haasteita kasvattajille ja lapsille. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään yleisesti varhaiskasvatusta sekä siirtymätilanteita varhaiskasvatuksen arjessa.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia opas varhaiskasvatuksen päivittäisiin siirtymätilanteisiin. Oppaan kehittämistyön taustalla on teoreettinen viitekehys ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatun kyselyn tuloksista tehty kooste. Kysely toteutettiin yhteistyössä erään Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatusyksikön kanssa. Kyselyyn vastasi kahdeksan varhaiskasvatuksen ammattilaista.</p> <p>Kyselyn tuloksena vastaajista kaikki kokivat siirtymätilanteet haasteelliseksi, viisi usein ja kolme harvoin. Haasteita aiheuttaviksi tekijöiksi koettiin kasvattajien vähäisyys suhteutettuna lapsimäärään, ryhmäkoot sekä ryhmien sisäiset ikäerot. Siirtymätilanteiden koettiin lisäävän levottomuutta ja konflikteja lapsiryhmässä. Toimiviksi käytänteiksi siirtymätilanteissa saatiin pienryhmissä siirtyminen ja selkeä struktuuri.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan päätellä, että siirtymätilanteiden toimivuutta voitaisiin parantaa lisäämällä henkilökuntaa. Voidaan myös todeta, että kasvattajien tulee kiinnittää huomiota siirtymätilanteisiin ja hyödyntää näissä pienryhmissä siirtymistä.</p> <p>Kyselyn tulosten ja teoreettisen viitekehysten perusteella laadittiin opas. Ensimmäinen versio oppaasta pilotoitiin eräessä Hämeenlinna kaupungin varhaiskasvatusyksikössä. Webropolissa laaditun palautekyselyn tulosten perusteella opas jatkokehitetään lopulliseen muotoonsa.</p>		
Asiasanat Päivittäiset siirtymätilanteet, varhaiskasvatus, opas siirtymätilanteisiin		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Lehtonen, Eero	Thesis, UAS	2021
Korkeamäki, Santeri	Number of Pages	
	26	
Title of Publication		
Daily transition situations in early childhood education		
A guide for early childhood educators		
Name of Degree		
Bachelor of social services (UAS)		
Abstract		
<p>The thesis deals with the daily transition situations in early childhood education. The thesis examines transition situations from the perspective of increasing fluency. In early childhood education, transition situations pose challenges for educators and children. The theoretical part of the thesis deals with early childhood education and transition situations in the daily life of early childhood education.</p> <p>The purpose of the thesis is to prepare a guide to the daily transition situations in early childhood education. The guide was developed using a theoretical framework and a Webropol survey. The survey was aimed at early childhood education professionals. A partner in the survey was an early childhood education unit in the city of Hämeenlinna. Eight early childhood education professionals responded to the survey.</p> <p>As a result of the survey, all of the respondents found the transition situations challenging, five frequent and three infrequent. Challenging factors were the small number of educators in relation to the number of children, group sizes and age differences within groups. Transition situations were perceived to increase restlessness and conflict in a group of children. The transition practices in small groups and a clear structure were found to be effective practices in transition situations.</p> <p>Based on the results, it can be concluded that the functioning of the transition situations could be improved by increasing the staff. It can also be noted that educators need to pay attention to transition situations and take advantage of the transition in small groups.</p> <p>Based on the results of the survey and the theoretical framework, a guide was developed. The first version of the guide was piloted in an early childhood education unit in the city of Hämeenlinna. Based on the feedback from the survey conducted in Webropol, the guide was further developed into its final form.</p>		
Keywords		
Daily transition situations, early childhood education, guide to transition situations		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Varhaiskasvatus	2
2.1	Varhaiskasvatuksen määrittely	2
2.2	Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat ja lait.....	2
2.3	Varhaiskasvatuksen arki ja pedagogiikka	3
3	Siirtymätilanteet varhaiskasvatuksen arjessa.....	4
3.1	Yleistä siirtymätilanteista.....	4
3.2	Kasvattajan toiminta	4
3.3	Positiivinen kasvatus siirtymätilanteissa.....	6
3.4	Lapsen osallisuuden tukeminen.....	8
3.5	Hyviä käytänteitä siirtymätilanteiden sujuvoittamiseksi	8
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja kehittämistehtävät	10
5	Opinnäytetyön prosessikuvaus	11
5.1	Yhteistyökumppani	11
5.2	Aineiston kerääminen ja menetelmät	12
5.3	Aineiston analysointi	13
6	Kehittämistehtävän tulokset ja toteutus	14
6.1	Kyselyn tulokset.....	14
6.2	Oppaan laatiminen.....	16
7	Oppaan pilotointi ja jatkokehittäminen.....	17
7.1	Toteutus	17
7.2	Pilotoinnin tulokset.....	17
7.3	Jatkokehittäminen.....	18
8	Luotettavuus ja eettisyys.....	19
9	Johtopäätökset	20
10	Pohdinta	22
	Lähteet	25

Liitteet:

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kyselylomake

Liite 3. Palautekysely

Liite 4. Opas varhaiskasvatuksen päivittäisiin siirtymätilanteisiin

1 Johdanto

Siirtymätilanteita esiintyy useasti varhaiskasvatuksen arjessa. Päivän aikana arjen eritoiminnot vaihtelevat tiuhaan. Siirtymät voivat liittyä perushoitotilanteisiin, kuten pukeutumiseen, riisumiseen, vessassa käyntiin, käsienpesuun tai ruokailuun. Siirtymätilanteita ovat esimerkiksi leikistä toiseen siirtyminen. Edellä mainittuja siirtymiä tapahtuu yli kaksikymmentä päivää kohden.

Suurelle osalle varhaiskasvatusikäisistä siirtymätilanteet aiheuttavat haasteita. Lapsilla saattaa niissä esiintyä esimerkiksi levottomuutta, joka taas voi tuottaa varhaiskasvattajille vaikeuksia hallita tilanteita. Usein vastavalmistuneet varhaiskasvatuksen opettajat nimeävätkin siirtymätilanteet haasteellisimmaksi yksittäiseksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Varhaiskasvatuksen päivittäiset siirtymätilanteet valikoituivat tämän opinnäytetyön aiheeksi niiden ajankohtaisuuden vuoksi ja omien kokemuksiemme pohjalta. Siirtymätilanteet opinnäytetyön aiheena on ajankohtainen, sillä varhaiskasvattajat kokevat ne haasteellisiksi ja niitä tapahtuu paljon varhaiskasvatuksen arjessa. Siirtymätilanteet vaikuttavat yksilön ja ryhmän arkeen suuresti. Siirtymien sujuessa muuhun toimintaan ja lasten tasapuoliseen huomioimiseen jää enemmän aikaa. Näin hyvin käyttäytyvät hiljaiset ja ujut lapset saavat enemmän huomiota. Nämä syyt tekevät opinnäytetyön aiheen käsittelemisestä merkittävää.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien ajatuksia siirtymätilanteiden haasteista ja niiden kehittämisestä. Varhaiskasvattajien näkemysten ja tiedonhankinnan avulla, tarkoituksena oli laatia opas varhaiskasvatuksen siirtymätilanteisiin. Oppaan laatimista varten tuotettu kysely suunnattiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille eli lastenhoitajille ja varhaiskasvatuksen opettajille. Kyselyssä yhteistyökumppanina toimi Hämeenlinnan kaupungin eräs varhaiskasvatusyksikkö. Kysely toteutettiin Webropolissa tehdyllä kyselylomakkeella. Kyselyyn osallistui kahdeksan varhaiskasvatuksen ammattilaista. Vastaajilta kerättiin ajatuksia ja näkemyksiä siirtymätilanteiden haasteista ja sujuvuuden parantamisesta. Kyselystä saatua tietoa hyödynnettiin oppaan laatimisessa.

Tiedonhankinnan ja kyselyn tuloksista tehtiin yhteenveto, jonka pohjalta oppaan ensimmäinen versio valmistui. Ensimmäinen versio oppaasta testattiin eräässä Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä. Saadun palautteen perusteella opas jatkokehitettiin lopulliseen muotoonsa. Opas jää Hämeenlinnan kaupungin käytettäväksi.

2 Varhaiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatuksen määrittely

Koulutusjärjestelmämme perustana pidetään varhaiskasvatusta, sillä silloin tapahtuvat lapsen keskeiset kehitykselliset muutokset. Varhaislapsuutta kuvataan nopean oppimisen ja kehityksen ajanjaksoksi, jolla on suuri merkitys koko elämänmittaiseen oppimiseen sekä ihmissuhteisiin. Varhaiskasvatusikäiset lapset oppivat parhaiten leikin kautta. Leikki motivoi sekä tuottaa iloa. Leikin pedagoginen merkitys ymmärretään kasvattajien tahoilta Suomessa hyvin. Varhaiskasvatuksessa nähdään kaverisuhteet tärkeinä ja niiden muodostamista tuetaan. Varhaiskasvatus edistää lasten luonnollista intoa tutkiskella, opetella sekä kokeilla uusia asioita. (Opetushallitus 2021c.)

Varhaiskasvatuksessa korostuu tavoitteellinen kasvatus ja opetus eli pedagogiikka, sen lisäksi se pitää sisällään hoidollisen puolen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on osaltaan ehkäistä syrjäytymistä ja tukea huoltajia kasvatuksessa. Varhaiskasvatus ikäisiä ovat 0–6-vuotiaat lapset. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää kunnallisessa tai yksityisessä päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimena kerho- ja leikki toimintana. (Opetushallitus 2021a.)

2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat ja lait

Varhaiskasvatuksen perustana toimii varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu. Vasu antaa pohjan tasa-arvoiselle varhaiskasvatukselle, paikkakunnasta tai asuinalueesta riippumatta. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalla lapsella tulee olla tehtynä yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelmaa käydään läpi puolivuositain lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa, mutta sen lisäksi sitä arvioidaan ja päivitetään tilanteen muuttuessa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa pyritään tuomaan esille lapsen vahvuudet, voimavarat sekä tarpeet. (Opetushallitus 2021b.)

Varhaiskasvatussuunnitelman taustana on varhaiskasvatuslaki. Lain mukaan varhaiskasvatuksessa tulee toimia lapsen etu ensisijaisena. (Opetushallitus 2021c.) Varhaiskasvatusta koskeva arvomaailma perustuu YK:n lapsen oikeuksiin, varhaiskasvatuslakiin sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Keskeisiä arvoja ovat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsenoikeudet, yhdenvertaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. Lapsuuden itseisarvo pitää sisällään turvalliset ja hyvät kasvuolosuhteet sekä yksilön ainutlaatuisuuden. Jokaisella lapsella on lapsen oikeuksien mukaan oltava mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja käsitellä tunteitaan. (Ahonen 2017b, 28–29.)

2.3 Varhaiskasvatuksen arki ja pedagogiikka

Varhaiskasvatuksessa arki rakentuu toistuvien toimintojen ympärille. Toistuviin toimintoihin liittyy ruokailut, joiden ympärille suunnitellaan muu toiminta. Varhaiskasvatuksen arkeen kuuluu perushygieneiasta huolehtiminen, esimerkiksi käsien pesut, wc käynnit ja yleisestä siisteydestä huolehtiminen. Jokapäiväinen ulkoilu tarjoaa paikan nauttia laajemmas-ta tilasta ja raikkaasta ulkoilmasta sekä mahdollisuuden energianpurkuun. Lasten päivään suunnitellaan erilaisia aktiviteetteja. Aktiviteetit koostuvat ajattelua vaativista toiminnoista, kädentaidoista sekä fyysisestä aktiivisuudesta. Varhaiskasvatuksen arjessa tulee tarjota riittävä päivittäinen lepo lapsille. Nämä aiemmin mainitut toistuvat tilanteet ovat samaan aikaan opetus- ja kasvatus tilanteita. Toiminnoissa opitaan sosiaalisia taitoja, omatoimisuutta sekä itsehillintää. (Opetushallitus 2018, 23.)

Lasten tulee saada ymmärrys suomalaisesta kulttuurista sekä sen arvopohjasta. Lasta tuetaan ilmaisemaan itseään sekä mielipiteitään muut huomioiden. Opetuksen tulee tapahtua yksilöllisesti taitojen, tuen tarpeiden sekä mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Uusien asioiden opetuksessa voidaan hyödyntää erilaisia oppimistapoja. Oppimisen lähtökohtana pidetään yksilön tai ryhmän aiempia kokemuksia, mielenkiinnon kohteita ja kehitystasoa. Toiminnan tulee olla sopivan haastavaa ja tavoitteellista, jotta lapsi innostuu oppimaan lisää. Lapsiryhmä on aktiivisesti suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa toimintaa kehitystason mukaisesti kasvattajan toimiessa mahdollistajana. (Ahonen 2017b, 27–28.)

Lapsen omatoimisuutta tuetaan, kannustetaan ja tarvittaessa lasta autetaan konkreettisesti (Helenius & Lummenlahti 2018, 145–147). Lapsella tulee olla päivittäin valinnanvapaus valita vapaan leikin aikana erilaisia toimintoja. Näissä toiminnoissa tulee mahdollistaa hiljaiset ja rauhalliset toiminnot sekä fyysisesti aktiiviset ja mahdollisesti äänekkäät leikit. Näin mahdollistetaan lasten yksilöllisten tarpeiden toteutuminen. (Rautamies ym. 2018, 62–63.) Kasvattajien suunnitellessa arjen toimintoja, tulee heidän huomioida tasapainoinen päivärytmi. Tasapainoisessa päivässä toiminnot on suunniteltu siten, että peräkkäiset toiminnot eivät ole samankaltaisia tai samaa kykyä vaativia. Esimerkiksi keskittymistä vaativien toimintojen välissä on jotain muuta toimintaa, kuten vapaata leikkiä. Arjessa on hyvä huomioida levon ja liikunnan vuorottelu sekä ohjatun ja vapaan leikin vaihtelu. (Helenius & Lummenlahti 2018, 145–147.)

3 Siirtymätilanteet varhaiskasvatuksen arjessa

3.1 Yleistä siirtymätilanteista

Varhaiskasvatuksessa on useita erilaisia päivittäisiä siirtymätilanteita. Siirtymätilanteet ovat lapsille oppimistilanteita. Tämänkaltaisia tilanteita ovat muun muassa siirtymiset vessaan, ruokailemaan, lepäämään sekä siirtymiset sisältä ulos ja ulkoa sisälle. Siirtymiset sisältä ulos sisältävät pukemisen ja riisumisen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 177.) Sujuvuus siirtymätilanteiden osalta ei ole pelkästään sitä, että siirrytään paikasta toiseen mahdollisimman nopeasti. Sujuvaan siirtymätilanteeseen kuuluu olennaisena ilmapiiri. Siirtymätilanteissa tulisi ottaa huomioon yksilölliset tarpeet ja tarjota niiden mukaiset tukitoimet. (Leppänen 2017, 33.)

Siirtymätilanteisiin koetaan liittyvän paljon haastavia kasvatustilanteita. Yleisesti ottaen varhaiskasvattajat kokevat siirtymätilanteet haasteellisimmaksi osaksi arkeaan (Ahonen 2017a, 188). Lapset elävät hetkessä, sen vuoksi siirtymätilanteet aiheuttavat monille lapsille vastareaktioita. Vastareaktiot voivat esiintyä lapsilla muun muassa uhmakkuutena, kiukkuisuutena, itkuna sekä levottomana käytöksenä. Lapsen voi olla hankalaa siirtää ajatuksiaan tulevaan toimintaan. Tämä korostuu erityisesti kehitystasoltaan pienempien lasten kanssa. (Familyboost 2021.)

Levottomuuden taustalla osasyynä voi olla muun muassa kasvattajien siirtymätilanteiden suunnittelemattomuus eli strukturoimattomuus. Tällöin lapsilla ei ole tarvittavaa tietoa mitä seuraavaksi tapahtuu, missä ja kenen kanssa. Näin lapset joutuvat toimimaan itsenäisesti omien taitojensa mukaisesti puutteellisten tietojen varassa. (Koivunen 2009, 58–60.) Useita lapsia voi siirtymätilanteissa odottelu turhauttaa tai jännittää. Turhautuminen tai jännitys saattaa lapsilla purkautua häiriökäyttäytymisenä esimerkiksi fyysisinä tai henkisinä loukkauksina, yliaktiivisina puhetulvina sekä vaelteluina. (Kanninen & Sigfrids 2012, 177.)

3.2 Kasvattajan toiminta

Suunnittelu

Tutkimusten mukaan varhaiskasvattajat suunnittelevat ohjaustoiminnot hyvin tarkkaan, sen sijaan siirtymät jäävät suunnittelematta. Kun siirtymiä ei ole suunniteltu niihin käytettävä aika saattaa yllättää kasvattajan. (Kanninen & Sigfrids 2012, 177.) Kasvattajien tulee huomioida siirtymätilanteet toiminnansuunnittelussa. Suunnittelematon siirtymätilanne voi aiheuttaa lapsissa levottomuutta ja turvattomuuden tunnetta. Suunnittelemalla päivittäisiin siirtymisiin rutiinin omaiset käytänteet, lasten on helpompi hahmottaa, mitä seuraavaksi

tapahtuu ja mitä se vaatii heiltä. Kasvattajan tulee siirtymätilanteita suunnitellessaan huomioida kasvattajien sijainnit ja roolit suhteessa lapsiin. Täten vältetään turhat jonottelut ja odottelut. (Helenius & Lummenlahti 2018, 145–147.)

Siirtymät tulisi suunnitella siten, että toteutus tapahtuu portaittain pienryhmissä. Pienryhmissä siirtyessä kasvattajille jää enemmän aikaa ohjata lapsia yksilöllisesti. Seuraavaan tilaan siirryttäessä kasvattaja on tilassa valmiina odottamassa uuden toiminnon kanssa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 177–178.) Toimintaa ennen olisi hyvä olla valmistelut tehtyinä, että lapsille ei tule turhaa odottelua. Valmisteluihin voi käyttää apuna lapsiryhmää, jolloin vältetään turhaa odottelua sekä ehkäistään levottomuutta. (Helenius & Lummenlahti 2018, 145–147.)

Vuorovaikutus

Varhaiskasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa, kasvattajan oma stressi ja kiireinen ilmapiiri tarttuu herkästi lapseen. Tämän vuoksi siirtymätilanteisiin tulee varata riittävästi aikaa. (Familyboost 2021.) Kasvattajan tulee omassa vuorovaikutuksessaan osata säädellä tunteitaan sekä pysyä rauhallisena. Näin kasvattaja pystyy välittämään lapsiryhmälle omalla esimerkillään vuorovaikutustaitoja ja rauhoittaa lapsiryhmää, jolloin käsillä oleva siirtymätilanne sujuu suotuisammin. (Trogen 2020, 218–219.)

Vuorovaikutuksessaan kasvattaja toimii sensitiivisesti ottamalla huomioon lapsen perustarpeet. Toimiessaan sensitiivisesti kasvattaja tunnistaa herkästi lapsen tunnetilat ja on valmis vastaamaan näihin. Kasvattajan sensitiivisyys tukee lapsen turvallisuuden tunteen vahvistumista. Varhaiskasvatuksessa tapahtuva sensitiivinen toiminta on tasa-arvoista ja lasta kunnioittavaa. Sensitiivinen kasvattaja voi tunnistaa lapsen sanattomat ja sanalliset aloitteet sekä aikomukset. Kasvattaja pystyy sensitiivisyydellään havainnoimaan lapsen tunteita ja tarpeita siirtymätilanteissa. Tunnetilojen havainnoin kautta mahdollistuu myös tilanteiden ennakoiminen. (Kalliala 2008, 68–69.)

Levoton lapsi

Siirtymätilanteissa lapsen ollessa levoton, kasvattajan toiminnassa korostuu sanaton viestintä eli ilmeet, eleet ja kuvien käyttäminen. Lapsen ollessa levoton sanallinen viestintä ei välttämättä mene perille, sillä lapsen keskittymiskyky on rajallinen. Jatkuvien kielteisten käskyjen käyttöä tulisi välttää, ellei se ole välttämätöntä. Toteuttamattomat uhkaukset saattavat lisätä sääntöjen piittaamattomuutta. Sen sijaan fyysinen läsnäolo ja kosketus voi auttaa levotonta lasta rauhoittumaan. (Koivunen 2009, 72–83.)

Kasvattajan tulee havainnoida mistä lasten levottomuus siirtymätilanteissa johtuu. Voiko levottomuus johtua esimerkiksi oman henkilökohtaisen tilan puutteesta, jännityksestä,

innostumisesta tai liiallisesta odottamisesta. Tuntemalla lasten yksilölliset taidot ja tuen-tarpeet, heitä pystytään tukemaan yksilöllisesti. Tällöin kasvattajat pystyvät ennakoimaan siirtymätilanteista aiheutuvia haasteita paremmin. (Koivunen 2009, 72–83.)

Lapsen itsesäätelyn tukeminen

Varhaiskasvatuksen yksi tärkeimmistä kehitystehtävistä on ikätasoa vastaavien itsesäätelytaitojen hallitseminen. Itsesäätelytaitojen oppiminen on tärkeää, sillä niitä tarvitaan koko elämän ajan. Varhaiskasvatuksessa itsesäätelytaitojen merkitys korostuu erityisesti vuorovaikutustilanteissa ja vertaissuhteissa. Huonot itsesäätelytaidot voivat olla osasyynä kiusaamiseen. Varhaiskasvattajat ovat itsesäätelytaitojen kehittymisen kannalta tärkeässä roolissa, sillä lapset viettävät päivästään suurimman osan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajat arvostavat enemmän itsesäätelytaitojen kehittymistä kuin matemaattisten ja kielellisten taitojen oppimista. (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2020, 95–96.)

Nykyään itsesäätelyn ajatellaan olevan kehittyvä monitahoinen taito. Itsesäätelyn taito on mukana kaikessa toiminnassa. Itsesäätelyllä säädellään sisäistä tasapainoa ja ulkoista käyttäytymistä tilanteen mukaan. Lapsi joutuu tasapainoilemaan sisäisten ja ulkoisten tunnekuohujen kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapset kokevat tunnekuohuja päivittäin, esimerkiksi vertaissuhteissa tapahtuvissa ristiriitatilanteissa. Tunnekuohuja lapsille aiheuttavat myös siirtymätilanteet ja kasvavat vaatimukset (Sainio ym. 2020, 27–28.)

Siirtymätilanteissa lapsen itsesäätelyä koetellaan, jonka vuoksi ne tarjoavat varhaiskasvattajalle erityisen hyvän mahdollisuuden tukea lapsen itsesäätelyn kehittymistä (Sainio ym. 2020, 96). Siirtymätilanteissa lapsilta ei voida vaatia sellaisia asioita, joihin heidän itsesäätelytaitonsa eivät ole riittävät. Itsesäätelyn eri osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa. Tämä pystytään havaitsemaan esimerkiksi tukemalla lapsen kognitiivisia itsesäätelytaitoja, jolloin edistetään samanaikaisesti emotionaalisen säätelyn kehittymistä. Sama toimii myös toisinpäin. Kognitiivisten itsesäätelytaitojen vahvistamista on esimerkiksi lapsen tarkkaavaisuuden tukeminen. Vastaavasti taas emotionaalista säätelyä vahvistetaan tunteiden sanoittamisella ja säätelyllä. Siirtymätilanteissa on hyvä vahvistaa näitä molempia edellä mainittuja osa-alueita. Lapsen itsesäätelyn tukemisella edistetään pitkällä tähtäimellä siirtymätilanteiden sujuvuutta. (Dagis 2020.)

3.3 Positiivinen kasvatus siirtymätilanteissa

Positiivinen kasvatus rakentuu kasvattajien ja lasten keskinäiselle vahvalle yhteydelle. Positiivinen kasvatus on lapsilähtöistä, mutta aikuisjohtoista. Kasvatuksella tähdätään itsensä tuntemiseen ja hyvinvointitaitojen oppimiseen. Kasvatuksella pyritään huomaamaan jokaisesta lapsesta vahvuudet ja onnistumiset. Lasta kannustetaan yrittämään par-

haansa ja näistä annetaan positiivista palautetta. Positiivisen kasvattajan viisi osa-aluetta vuorovaikutuksessa ovat: yhteys, kunnioitus, ennakointi, empaattinen johtajuus sekä positiivisesti asetetut rajat. Konfliktitilanteissa positiivisessa kasvatuksessa lapsi kohdataan empaattisesti ja tilanteet pyritään ratkaisemaan yhteistyössä. Näin toimien lisätään lasten vuorovaikutustaitoja, osallisuutta sekä ongelmaratkaisukykyjä. (Positiivinen kasvatus 2021.)

Positiivisessa kasvatuksessa yhteys lapsen ja kasvattajan välillä perustuu fyysiseen-, henkiseen -ja psyykkiseen läsnäoloon. Tämä luo turvaa ja saa lapsen kokemaan itsensä huomioduksi. Tällöin siirtymätilanteissa kasvattajan on hyvä olla valmiina ohjeistamassa ja tukemassa lapsia yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Useimmat ristiriitatilanteet osaltaan johtuvat yhteyden katkeamisesta kasvattajan ja lapsen välillä. Ristiriitoja esiintyy myös siirtymätilanteissa, jolloin kasvattajan on tärkeätä osata palauttaa yhteys lapseen. Ilman yhteyttä lapsi ei ota sanallista palautetta vastaan, ja näin ollen tilanteessa ei tapahdu muutosta ennen kuin yhteys on palautettu. (Trogen 2020, 45–51.)

Siirtymätilanteissa esiintyvää ei toivottua käytöstä ei tule korostaa toistamalla, vaan kasvattajan tulee säilyttää kunnioitus lapsia kohtaan ja kannustaa positiiviseen toimintaan. Aiemmin ajateltiin, että nuoremman ihmisen tulee kunnioittaa vanhempaa ihmistä. Nykypäivänä kunnioitus nähdään enemmän kahdensuuntaisena. Lapsi oppii kunnioittamaan mallintamalla kasvattajan esimerkkiä. (Trogen 2020, 65–67.)

Siirtymätilanteissa kasvattajan tulisi toimia empaattisena johtajana. Tämä näkyy kasvattajan toiminnassa lasten kuuntelemisena ja rohkaisemisena. Kasvattajan tulee rohkaista lasta kertomaan tarpeistaan sekä kysymään häntä askarruttavista asioista. Iän ja kehitystason mukaisesti lapsille tulee antaa vastuuta riittävästi, jotta lasten vastuuntunto pääsee kehittymään. Vastuunantamisella pystytään sujuvoittamaan siirtymätilanteiden kulkua esimerkiksi antamalla lapsen siirtyä itsenäisesti ennalta sovittuun toimintaan. (Trogen 2020, 81–86.)

Positiiviseen kasvatukseen kuuluu olennaisena positiiviset rajat. Positiivisilla rajoilla turvataan lapsen hyvinvointi, kasvu ja kehitys. Positiivisessa kasvatuksessa, ei kasvateta rangaistuksilla, vaan ohjataan ja tuetaan lasta rakkaudella. Lasta opetetaan hallitsemaan sisäiset ja ulkoiset tunnekuohut itsesäätelyn avulla. Lapselle opetetaan käyttäytymismalleja sekä keinoja positiiviseen toimintaan ei toivotun toiminnan tilalle. Käyttäytymismallien opettamisen avulla kasvattaja pystyy tukemaan siirtymätilanteiden sujuvuutta. Asettamalla selkeät, johdonmukaiset ja turvalliset rajat, kasvattaja edistää siirtymätilanteiden sujuvuutta. Kasvattajan tulee tehdä lapsille selväksi mitkä rajat ovat ja miksi ne on asetettu. Kasvattajan tulee tarkastella rajoja säännöllisesti ja osallistaa lapset mahdollisesti keskuste-

luun mukaan. Kasvattajat tekevät lopullisen päätöksen rajoista. Kasvattajan asettamista rajoista on pidettävä kiinni, sillä muuten rajojen merkitys katoaa. (Trogen 2020, 87–92.)

3.4 Lapsen osallisuuden tukeminen

Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on saada luotua ilmapiiri, jossa jokainen lapsi löytää oman paikkansa ryhmän jäsenenä ja saa olla sellainen kuin on. Päivittäisissä arjen toiminnoissa tulee kuunnella ja huomioida lasten ajatukset ja mielipiteet, sekä toteuttaa varhaiskasvatusta mahdollisuuksien mukaan näiden pohjalta. Tällöin lapset pääsevät vaikuttamaan omalla aktiivisuuden tasollaan itseään koskeviin asioihin. Näillä kyseisillä toimilla saadaan toteutettua lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. (Opetushallitus 2021d.)

Siirtymätilanteissa tulee osallistaa lasta sekä tukea itsenäisyyden ja itseohjautuvuuden kehittymistä. Siirtymätilanteet ovat hyviä hetkiä näiden harjoitteluun, sillä niissä esiintyy itsenäistä toimintaa vaativia toimintoja. Varhaiskasvatuksessa yleisesti turvallinen ja oppimiseen innostava ilmapiiri lisää lasten oma-aloitteisuutta, kokeilujen ja yrittämisten määrää sekä vähentää epäonnistumisen pelkoa. Näin edellä mainitun ilmapiirin luominen myös siirtymätilanteisiin on tärkeää, sillä se edesauttaa lapsen itsenäistä toimintaa ja lisää valinnanvapautta. (Rautamies, Koivula & Vähäsantanen. 2018, 62–63.)

3.5 Hyviä käytänteitä siirtymätilanteiden sujuvoittamiseksi

Struktuuri

Yleisesti ottaen struktuuria tarvitsevat kaikki vauvasta vaariin. Varhaiskasvatuksessa struktuuri esiintyy jokapäiväisissä tilanteissa samankaltaisina toimintoina. Myös siirtymätilanteet voidaan strukturoida. Struktuurinen toiminta on pedagogista toimintaa, johon liittyy olennaisesti suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus. (Koivunen 2009, 62–65.)

Kasvattajien tulee siirtymätilanteita suunnitellessa miettiä, miten tilanteet strukturoidaan. Struktuuria suunniteltaessa siirtymätilanteisiin tulee huomioida missä toiminta tapahtuu, minkälainen aikataulu on, ketkä osallistuvat ja miten kasvattajat sijoittuvat tilaan. Lisäksi kasvattajien tulisi miettiä siirtymätilanteisiin oppimistavoitteita ja menetelmiä, joilla tavoitteisiin päästään. Hyvin suunnitellussa siirtymätilanteessa huomioidaan lapsen ymmärtämisen kyvyt ja viestintätaidot. (Koivunen 2009, 62–65.)

Strukturoidulla toiminnalla luodaan lapsille turvallisuuden tunnetta ja autetaan heitä keskittymään paremmin annettuun ohjeistukseen. Kaikki lapset hyötyvät struktuurista varhaiskasvatuksessa. Struktuurin määrä on vaihtelevaa, osa lapsista tarvitsevat enemmän ja osa vähemmän. Struktuurin määrään voi vaikuttaa myös tilanne- ja paikka sidonnaisuus.

Strukturointi on erityisen hyväksi sellaiselle lapselle, jolla on keskittymisvaikeuksia, kielellisiä haasteita tai vaikeuksia siirtyä toiminnosta toiseen. (Koivunen 2009, 62–65.)

Strukturoinnissa apuna voidaan käyttää erilaisia kuvia, esimerkiksi kuvakortteja ja kuvallista päiväjärjestystä. Kuvat auttavat lasta ymmärtämään mitä tapahtuu seuraavaksi. Struktuurikello tukee lapsen ajantajun ymmärrystä. Lapsi pystyy seuraamaan konkreettisesti ajan kulkua kellosta. Ajan loppuessa kellosta kuuluu äänimerkki, josta lapsi tietää toiminnan loppuvan ja vaihtuvan seuraavaan. (Koivunen 2009, 62–65.)

Leikkisyys

Leikki on lapselle ominaisin tapa oppia uusia asioita. Kasvattajan tulee muistaa tämä siirtymätilanteissa. Siirtymätilanteita voidaan nopeuttaa hyödyntämällä leikillisyyttä tekemällä pieniä leikkimuotoisia kisailuja. Kisailut voivat liittyä esimerkiksi siivous tai pukeutumistilanteisiin. (Familyboost 2021.) Leikillisyyteen liittyy olennaisena huumorinkäyttö sekä liioittelu. Näillä saadaan luotua siirtymätilanteesta rento ja mielekäs kokemus. Siirtymätilanteissa lapsen toimintaa voidaan edistää leikillisyydellä ja huumorin käytöllä. Esimerkiksi lapsen ollessa yhteistyöhaluton siirtymään, voidaan yrittää ratkaisuvaihtoehtona huumoria ja leikillisyyttä. Pukeutumishaluttoman lapsen pukeutumista voidaan sujuvoittaa esimerkiksi alkamalla pukea lapsen vaatteita itsensä päälle. Kasvattaja voi jatkaa toimintaansa ja ihmetellä suureleisesti ääneen, ”*onko minusta tullut jätiläinen, kun vaatteet eivät enää mahdu päälleni ollenkaan*”. Näin lapsi voidaan hyvin yksikertaisella tavalla saada iloiseksi ja jatkamaan toimintaansa hymyssä suin. (Trogen 2020, 261–262.)

Satu Hautala on tehnyt syksyllä 2020 kehittämistehtävänänsä Seinäjoen ammattikorkeakoulussa materiaalipankin, joka sisältää erityyppisiä leikkejä odotus- ja siirtymätilanteisiin. Materiaalipankista löytyy toiminnallisia lauluilikutaleikkejä, kuten bussilaulu ja elefantti marssi. Rauhalliseen toimintaan sopivia sanaleikkejä, ovat esimerkiksi laiva on lastattu ja rikkinäinen puhelin. Materiaalissa on myös liikuntaleikkejä, kuten kapteeni káskee, peukupaini ja silmät kiinni nyt, jalasta kiinni nyt. Nämä esiin nostetut leikit eivät tarvitse mitään välineitä ja soveltuvat hieman pienempäänkin tilaan.

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja kehittämistehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää varhaiskasvatuksessa tapahtuvia päivittäisiä siirtymätilanteita, painottaen kasvattajien toimintaa. Tarkoituksena on kyselyn avulla selvittää varhaiskasvattajien ajatuksia siirtymätilanteiden haasteista ja kehittämistarpeista. Kyselyn tulosten ja tiedonhankinnan pohjalta tuotetaan opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille siirtymätilanteisiin. Oppaan avulla voidaan levittää hyviä käytänteitä, joita voisi ottaa käyttöön varhaiskasvatuksessa laajemminkin.

Kehittämistehtävät:

- Koota tietoa siirtymätilanteista kirjallisuuslähteiden kautta.
- Koota tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisilta heidän ajatuksistaan siirtymätilanteista.
- Laatia opas siirtymätilanteiden kehittämiseen.
- Oppaan pilotointi ja jatkokehittäminen.

5 Opinnäytetyön prosessikuvaus

5.1 Yhteistyökumppani

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin erääseen varhaiskasvatussyksikköön. Yhteistyökumppanille lähetettiin saatekirje (Liite 1) ja yhteistyön toteutus tapahtui Webropol-kyselylomakkeen avulla. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset vastaavat kyselyyn ja vastauksia hyödynnetään oppaan laatimisessa. Oppaan valmistuttua se jää Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen yleiseen käyttöön.

Hämeenlinnan varhaiskasvatus tarjoaa kunnallista ja yksityistä päiväkotitoimintaa. Varhaiskasvatus muotoja ovat: perhepäivähoito, kerhotoiminta ja avoin varhaiskasvatus. Perheillä on mahdollisuus valita tarpeidensa mukaista varhaiskasvatusta. Perheitä tuetaan valinnassa kotihoidontuella, yksityishoidontuella sekä palveluseteleillä. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 15.)

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus vuorohoitoon. Laajennetut aukioloajat mahdollistavat huoltajien työssäkäynnin ilta- ja yöaikaan sekä viikonloppu työn. Hämeenlinnassa on mahdollisuus luontopainotteiseen varhaiskasvatukseen. Erityisryhmät ovat integroituina kolmeen eri varhaiskasvatussyksikköön. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 15.)

Hämeenlinnan varhaiskasvatuspedagogiikka perustuu Satakieli-pedagogiikkaan, joka pohjautuu Reggio Emilian pedagogiikkaan. Kaksi ryhmää Hämeenlinnasta kävivät tutustumassa Reggio Emilian kaupungissa kyseiseen pedagogiikkaan. Ryhmät sisälsivät varhaiskasvatuksen johtajia, lastentarhaopettajia sekä yhteistyökumppaneiden jäseniä. Vierailuiden kautta jo rakenteilla oleva Satakieli-pedagogiikka vahvistui ja jäsenyi. Satakieli-pedagogiikan ydin on lapsen omatoimisuus ja osallisuus, lapsi on oman elämänsä päähenkilö. Satakieli-pedagogiikka on vuorovaikutuksellista toimintaa. Toiminta ympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuden merkitykselliseen, monipuoliseen, elämykselliseen ja kokemukselliseen toimintaan. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 16.)

Satakielen keskiössä ovat lapsen osallisuuden, toimijuuden, oman elämän päähenkilönä olemisen lisäksi monipuolinen, elämyksellinen, kokemuksellinen ja lapselle merkityksellinen, vuorovaikutuksessa tapahtuva toiminta. Elämää varten opittavien taitojen merkitys on keskeistä paitsi Satakielessä, myös valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019. 16.)

Hämeenlinnalainen kasvatusideologia pyrkii kasvattamaan aktiivisia, hyvän itsetunnon omaavia, itseensä luottavia, omatoimisia, itsensä näköisiä, toista kunnioittavia ja laaduk-

kaassa vuorovaikutuksessa oppivia lapsia. Hämeenlinnassa pyritään saavuttamaan edellä mainitut ominaisuudet vahvistamalla varhaiskasvatussuunnitelman mukaista pedagogiikkaa, jossa tärkeänä pidetään empatiaa ja kohtaamista. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii henkilöstöltä jatkuvaa toiminnan arviointia ja kehittämistä, unohtamatta omaa tai työyhteisön hyvinvointia. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 7.)

5.2 Aineiston kerääminen ja menetelmät

Ensimmäinen kehittämistehtävän vaihe toteutettiin tiedonhankinnalla. Tiedonhankinnassa kartoitettiin varhaiskasvatuksen siirtymätilanteisiin liittyvät tutkimukset ja julkaisut sekä kirjallisuus. Edellä mainituista rakentui opinnäytetyön teoriaosa.

Kehittämistehtävän toisessa vaiheessa laadittiin kyselylomake, joka perustui opinnäytetyön teoreettiseen tietoon. Kyselyn toteutus alustana oli Webropol. Webropol on verkkoalusta, jonne voi luoda kyselylomakkeita. Kyselylomake lähetettiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille erääseen Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatustyöyksikköön. Näin saatiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten ajatuksia esiin.

Kolmannessa vaiheessa toteutettiin aineistoanalyysi. Kyselyn tulokset analysoitiin teemoittamalla. Kyselylomakkeella saaduista tuloksista ja teoreettisesta viitekehystä tehtiin yhteenveto, jonka perusteella laadittiin opas.

Neljäs vaihe toteutettiin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa. Opas testattiin Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen toimesta, varhaiskasvatuksen arjessa. Testaamisen jälkeen opas jatkokehitettiin ja saatettiin lopulliseen muotoon.

Oppaan teoreettinen viitekehys laadittiin tiedonhankinnalla. Tiedonhankintaa tehdessä etsittiin lähteitä aiemmista aiheeseen liittyvistä tutkimuksista. Aiempia tutkimuksia haettiin hakusanoilla: siirtymätilanteet varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatus ja haasteellinen lapsi.

Teoreettisen viitekehysten lisäksi oppaan aineistonkeruumenetelmänä oli kyselytutkimus. Kysely toteutettiin kyselylomakkeella, joka sisälsi avoimia ja suljettuja kysymyksiä. Avointen kysymysten tavoitteena oli saada esiin varhaiskasvatuksen siirtymätilanteiden haasteita. Suljetuilla kysymyksillä haettiin vastauksia siihen, millaisiksi vastaajat kokevat siirtymätilanteet. Avointen kysymysten käyttämiseen päädyttiin kohdissa, joissa tarkoituksena oli saada tietoa kasvattajan omasta näkökulmasta, jolloin suljetut kysymykset olisivat rajanneet liian paljon näkökulman esiintuontia. Suljetuilla kysymyksillä saatiin kohdennettua tietoa esimerkiksi, kuinka moni varhaiskasvattajista kokee siirtymätilanteet haasteelliseksi. Tämänkaltaisen tiedon vuoksi kyselyssä päädyttiin käyttämään myös suljettuja ky-

symyksiä. Kysely toteutettiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja vastaajajoukko oli vähäinen. Vastaajajoukkoon kuului lastenhoitajia ja varhaiskasvatuksen opettajia.

5.3 Aineiston analysointi

Kyselylomakkeesta (Liite2) saadut vastaukset analysoitiin ennen oppaan laatimista. Tulokset analysoitiin teemoittamalla ja sisältöä erittelemällä.

Kyselylomakkeen analysointi:

1. Mitkä asiat siirtymätilanteissa on varhaiskasvattajien mielestä haasteellisia?
2. Mitä varhaiskasvattajien tulisi huomioida siirtymätilanteissa?
3. Kuinka päivittäisten siirtymätilanteiden sujuvuutta pystyisi lisäämään?

Kyselylomakkeen (Liite2) kysymykset 1–3 antavat oppaan laatimista varten tietoa, siitä mitkä asiat ovat siirtymätilanteissa haastavia varhaiskasvattajien mielestä. Kysymykset 4–13 kertovat mihin asioihin varhaiskasvattajien tulee kiinnittää huomiota. Kysymysten 9–10 tuloksilla saadaan tietoa siitä, kuinka päivittäisten siirtymätilanteiden sujuvuutta pystyisi lisäämään. Lisäksi kysymyksellä 14 saadaan mahdollisesti vastauksia kaikkiin näihin aiemmin mainittuihin kysymyksiin.

Kyselylomakkeen (Liite2) tuloksia verrataan opinnäytetyön teoriaosaan. Näistä tehdään yhteenveto. Tämän analysoinnin perusteella saadaan sisältö oppaaseen.

6 Kehittämistehtävän tulokset ja toteutus

6.1 Kyselyn tulokset

Webropolissa tehtyyn kyselyyn osallistui kahdeksan varhaiskasvatuksen ammattilaista sähköpostilinkin kautta. Kysely lähetettiin yhteistyökumppanille ja tarkkaa määrää ei ole tiedossa, kuinka monelle kysely suuntautui. Tässä kappaleessa esitellään kyselyn tulokset teemoittelun kautta.

Siirtymätilanteiden haasteellisuus

Kyselyssä selvitettiin, kokevatko kasvattajat siirtymätilanteet haasteellisina. Kyselyn tuloksena saatiin, että vastaajista kaikki kokivat siirtymätilanteet haasteellisina. Viisi vastaajaa koki siirtymätilanteet haasteellisiksi usein ja kolme harvoin.

Kasvattajien määrä suhteutettuna lapsiin sekä ryhmäkoko

Kasvattajien määrä suhteessa lapsiin ja ryhmäkoot nousivat esiin viidessä eri vastauksessa, kysyttäessä, mitkä asiat tekevät siirtymätilanteista haasteellisia. Yhdessä vastauksessa mainittiin lisäksi, että ryhmässä on lapsi, joka vie yhden kasvattajan huomion jatkuvasti. Lapsella ei ole omaa avustajaa, jolloin loput lapset saattavat joutua toimimaan liian omatoimisesti siihen kykenemättä. Tästä oli aiheutunut haasteita koko ryhmän siirtymätilanteisiin. Kyselyssä kysyttiin, tuleeko siirtymätilanteissa ylimääräistä odottelua. Vastaajista viiden mielestä usein kolmen mielestä satunnaisesti. Ylimääräisen odottelun koettiin olevan yhteydessä kasvattajien määrään ja ryhmäkokoon.

Ryhmän sisäiset ikäerot

Ryhmän sisäiset suuret ikäerot olivat yksi asia, joka kyselyn tuloksista nousi siirtymätilanteissa haastetta aiheuttavaksi tekijäksi. Tämä esiintyi kolmessa eri vastauksessa. Vastauksissa nousi esiin, että ryhmän sisäiset ikäerot aiheuttavat isommille ylimääräistä odottelua. Tämä aiheuttaa ylimääräisiä haasteita siirtymätilanteisiin. Yhdessä vastauksessa mainittiin myös pienten lasten tarvitsevan hoivaa enemmän. Tämä avaa ryhmän isommille lapsille tilaisuuden ei toivottuun toimintaan. Lapset käyttävät tilaisuutensa, kun henkilökunta on auttamassa pieniä lapsia, jolloin isompien lasten valvominen jää vähäisemmäksi. Tästä oli aiheutunut haasteita siirtymätilanteisiin.

Levottomuus siirtymätilanteissa

Kyselyn tuloksena saatiin, että siirtymätilanteissa esiintyi levottomuutta. Seitsemän vastaajista koki levottomuutta esiintyvän usein ja yksi harvoin. Lasten levottomuus siirtymätilanteissa esiintyi neljän vastauksen mukaan voimakkaana äänenkäyttönä. Levottomuus

aiheutti myös lasten välistä konfliktia, tönimistä ja kiusaamista. Edellä mainitut asiat esiintyivät viidessä vastauksessa. Kahdessa vastauksessa mainittiin levottomuuden esiintyvän keskittymisen karkaamisena ja ohjeiden kuuntelematta jättämisenä.

Viiden kasvattajan mielestä levotonta lasta tuetaan siirtymätilanteissa keskustelemalla rauhallisesti. Yhdessä vastauksessa oli vielä lisänä kasvattajan oman rauhallisuuden merkitys. Kolmessa vastauksessa esiintyi tukemisen keinoksi läsnäolo, esimerkiksi olemalla vierellä tai pitämällä kädestä kiinni. Vastauksissa kertaalleen esiintyi struktuurikellon apuna käyttäminen, leikinvarjolla toimiminen ja lapsen siirtäminen hetkeksi eri paikkaan.

Toimivat käytännöt siirtymätilanteissa

Kolme vastaajista koki siirtymätilanteissa toimivaksi käytännöksi pienryhmissä siirtymisen. Yhdessä näistä vastauksista esiintyi erikseen, että siirtymisen tulee tapahtua kiireettömästi. Kahdessa vastauksessa toimivana käytäntönä koettiin selkeä struktuuri ja toisessa lisäksi struktuurikellon apuna käyttäminen. Kahdessa vastauksessa myös toiminnan keksiminen odottamistilanteisiin koettiin toimivaksi käytännöksi. Kahdesti vastauksissa nousi esiin toimintamalli, jossa kasvattaja on valmiina ottamassa lapset vastaan siellä, mihin ryhmä on seuraavaksi siirtymässä. Toisessa näistä mainittiin lisäksi, kaikki lapset kerralla siirtymistapa. Tässä siirtymistavassa kaikki lapset siirtyvät samanaikaisesti ja esimerkiksi ulkoilusta sisälle siirryttäessä yksi kasvattajista on riisumassa, yksi vessassa ja yksi siellä minne riisumisen jälkeen siirrytään.

Siirtymätilanteiden sujuvuuden lisääminen

Vastaajista kolmen mielestä siirtymätilanteiden sujuvuutta lisäisi siirtyminen pienryhmissä. Kolmessa vastauksessa esiintyi myös henkilökunnan määrän lisääminen suhteutettuna lapsiin. Yhdessä näistä mainittiin erikseen vielä, että ryhmässä ei usein ole riittävästi henkilökuntaa vaan ovat ryhmässä kahdestaan. Kahdessa vastauksessa nostettiin esiin tilojen merkitys, sujuvuutta siirtymätilanteisiin lisäisi helpot reitit siirtymiseen.

Muita huomioita tuloksista

Vastaajista kuusi vastasivat suunnittelevansa toimintaa niin, että huomioi siinä myös siirtymätilanteet. Kaksi vastasi, että ei suunnittele siirtymätilanteita. Vastauksissa siirtymätilanteiden suunnittelu esiintyy, suunniteltuna pienryhmätoimintana ja toimintamallien suunnittelemisena, joita kaikki noudattavat.

Tuloksista nousi esiin, että viisi kasvattajista kokee aikuisen harvoin olevan valmiina siellä mihin ollaan siirtymässä. Kaksi vastaajista taas koki näin olevan aina. Yksi vastaaja koki tämän tapahtuvan usein.

6.2 Oppaan laatiminen

Opas suunniteltiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille päivittäisiin siirtymätilanteisiin. Oppaan sisältöön tuli asioita, jotka voivat auttaa näihin tilanteisiin pidemmällä aikavälillä ja osa taas voi toimia yksittäisessä siirtymätilanteessa. Oppaan suunnitteluvaiheessa mietittiin, mistä sisältö koostuisi ja minkälaiseen muotoon se tulisi laittaa. Suunnitteluvaiheessa käytiin läpi laadittua teoreettista viitekehystä ja kyselyn tuloksia. Näistä etsittiin yhteneviä ja korostuvia asioita, joista oppaan sisältö koostuisi. Sisällön hahmottuessa aloitettiin oppaan julkaisumuodon suunnittelu. Aluksi julkaisumuodoksi oli ehdolla juliste, pieni lehtinen sekä verkkoon tuleva julkaisu. Oppaan käytettävyyttä ajatellen parhaaksi vaihtoehdoksi koettiin, että opas olisi ulkomuodoltaan pieni lehtinen. Pieni lehtinen mahdollistaa oppaan käyttäjälle valinnan sen sijainnista, olisiko se esimerkiksi perehdytyskansio tai ilmoitustaulu.

Opas laadittiin poimimalla teoreettisesta viitekehyksestä ja kyselyn tuloksista teemoja, jotka muodostivat oppaan ensimmäisen version sisällön. Teemat ovat: arvot, struktuuri, kasvattajan toiminta, siirtymätilanteiden suunnittelu, odotustilanteet ja levoton lapsi. Näiden alle lajiteltiin niihin sopivat asiat. Oppaaseen laadittiin sisällysluettelo, jotta oppaan käyttäjällä on mahdollisuus katsoa suoraan häntä kiinnostava osa-alue.

Sisällön valmistuttua aloitettiin oppaan visualisoinnin suunnittelu. Oppaan värimaailma laadittiin yhteistyökumppanin verkkosivujen mukaisesti. Näin oppaan väreiksi muodostui taustan osalta sininen, tekstistä valkoinen ja otsikoista oranssi.

7 Oppaan pilotointi ja jatkokehittäminen

7.1 Toteutus

Oppaan ensimmäisen version pilotointi toteutettiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Ensimmäinen versio lähetettiin heille ja saadun palautteen perusteella opasta jatkokehitettiin. Palaute kerättiin Webropol-kyselylomakkeella (Liite 3) Pilotoinnissa testattiin oppaan ulkoasua, sisältöä ja oppaan käytettävyyttä. Ulkoasuun liittyivät oppaan visuaaliset asiat. Sisällön testaaminen taas koskee sitä, että pitääkö sisällöstä poistaa jotain tai olisiko jotain mitä pitäisi lisätä. Oppaan käytettävyyden testaamisella haettiin tietoa siitä, onko opas muodoltaan kätevä arjen työkaluksi ja onko teksti ymmärrettävää ja selkeää.

Ensimmäinen versio oppaasta lähetettiin viidelle eri lapsiryhmälle. Palautekyselyyn saatiin vastauksia kaksi. Oppaan jatkokehittämisen kannalta vastaajajoukko oli pieni, näissä vastauksissa esiintyi kuitenkin yhtäläisyyksiä. Yhtäläisyydet huomioitiin jatkokehittämisessä. Seuraavaksi alla palautekyselyn keskeisimmät tulokset.

7.2 Pilotoinnin tulokset

Vastaajien mielestä pieni lehtinen oppaan julkaisumuotona on sopiva varhaiskasvatuksen arkeen. Vastaajien mielestä opas on visuaalisuudeltaan selkeä. Toinen vastaajista mainitsi erikseen tumman pohjan ja valkoisen tekstin olevan toimiva yhdistelmä. Visuaalisuuteen liittyen toivottiin enemmän kuvia.

Tekstin rakenne ja ymmärrettävyys oli toisen vastaajan mielestä hyvä. Samaisen vastaajan mielestä on hyvä, että yhdellä sivulla on yksi aihe. Hän koki tekstin ymmärrettäväksi ja helposti luettavaksi. Sisällön osalta vastaajien mielestä oppaaseen voisi lisätä konkreettisia käytännön esimerkkejä arkeen, kuten pelejä, leikkejä tai lauluja odotustilanteisiin. Vastaajat kokivat, että oppaan sisällössä ei ollut mitään poistettavaa sekä oppaan sisällön tekstien vastaavan otsikkoaan.

Vastaajien mielestä opas soveltuisi alan opiskelijoille tai juuri työuransa aloittaneille varhaiskasvattajille. Vastaajat kokivat, että oppaan asiat ovat itsestään selviä pitkään varhaiskasvatuksessa toimineelle ammattilaiselle. Käytännön esimerkeillä vastaajien mielestä oppaasta saisi hyödyllisemmän ja sen kautta voisi löytää työkaluja arkeen.

7.3 Jatkokehittäminen

Opas jatkokehitettiin tulosten pohjalta lopulliseen muotoonsa. Tulosten perusteella oppaaseen lisättiin muutamia käytännön esimerkkejä odotustilanteisiin. Esimerkit olivat erityyppisiä leikkejä, kuten toiminnallisia laululeikkejä, liikuntaleikkejä sekä sanaleikkejä. Oppaaseen valittavat leikit valikoitiin niin, että ne soveltuvat moneen eri tilaan eikä niihin tarvita mitään materiaaleja. Leikeistä löytyy rauhallisia leikkejä ja äänentasoltaan matalampia leikkejä. Näin niitä pystyy hyödyntämään useissa eri odotustilanteissa.

Oppaaseen lisättiin aihealueeksi positiivinen kasvatus siirtymätilanteissa. Positiivisen kasvatus ei tullut suoraan tuloksista, se kuitenkin tarjoaa lisää asioita, jotka kasvattajan tulisi omassa toiminnassaan huomioida. Oppaan lukijalle osioon lisättiin, että opas sisältää asioita, jotka saattavat tuntua itsestään selviltä pitkään varhaiskasvattajina toimineille. Tähän selvennettiin, että oppaan on tarkoitus saada kasvattajat pysähtymään pohtimaan, kuinka nämä itsestään selvät asiat konkreettisesti toteutuvat arjen siirtymätilanteissa. Näin opas kehitettiin lopulliseen muotoon. (Liite 4)

8 Luotettavuus ja eettisyys

Tämän opinnäytetyön kyselytutkimuksen otanta oli pieni, jonka vuoksi luotettavuus yleisellä tasolla on kyseenalainen. Kysely oli kuitenkin suunnattu ainoastaan varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Ammattilaisille suunnattu kysely parantaa luotettavuutta ja pienelläkin otannalla kyselyn osuutta voidaan pitää luotettavana. Ei kuitenkaan voida yleistää näin pienellä otannalla, vaikka teoria tukee kyselyn tuloksia. Teoreettinen viitekehys laadittiin tiedonhankinnan kautta. Tiedonhankinnassa käytettiin eri lähteitä, niin verkko kuin kirjallisuus lähteitä. Osa lähteistä on yli viisi vuotta vanhoja, jonka vuoksi näiden luotettavuus heikentyy, mutta pääosin lähteet olivat luotettavia.

Tämän opinnäytetyön eettiset kysymykset liittyvät kyselylomakkeen vastaamisen vapaaehtoisuuteen, vastaajien anonymiteettiin, luottamuksellisuuteen ja siihen etteivät kyselylomakkeen kysymykset johdattele vastaamaan kysymyksiin tekijöiden toivomalla tavalla. Oppaan tulisi olla ymmärrettävissä varhaiskasvatuksen henkilökunnalle sekä sellaiselle, jolle varhaiskasvatuksen siirtymätilanteet eivät ole tuttuja. Näin opas ei aseta käyttäjiä eriarvoiseen asemaan. Kysely tehtiin yhteistyökumppanin kautta ja kysely toteutettiin anonymisti, joten vastaajilta ei kerätty mitään henkilötietoja. Kyselyyn osallistuminen oli täysin vapaaehtoista.

Opinnäytetyötä varten haettiin tutkimuslupaa Hämeenlinnan kaupungilta varhaiskasvatukseen. Kyselyyn vastaaville varhaiskasvatuksen ammattilaisille on tehty saatekirje (Liite 1) LAB-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Saatekirjeestä kävi ilmi kyselyn tekijöiden yhteystiedot mahdollisia yhteydenottoja varten sekä tutkimuksen tavoite ja luottamuksellisuus. Kyselystä saatu aineisto säilytetään asianmukaisella tavalla analysoinnin ajan, jonka jälkeen ne hävitetään asianmukaisesti. Kyselylomakkeen kysymysten validiteettia testattiin kohderyhmän ulkopuolella. Ulkopuolisilta pyydettiin palautetta kysymyksistä sekä mahdollisista parannusehdotuksista.

9 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä tuloksista voidaan todeta varhaiskasvattajien kokevan siirtymätilanteet haasteellisina. Tuloksien perusteella voidaan todeta haasteellisuuden liittyvän useimmiten riittämättömiin resursseihin, ryhmän sisäisiin ikäeroihin ja tilojen epäkäytännöllisyyteen. Haasteelliset siirtymätilanteet taas tulosten perusteella esiintyvät usein sisälle ja ulossiirtymissä.

Varhaiskasvattajilta kysyttiin käytäntöjä, jotka ovat heidän mielestään toimineet siirtymätilanteissa. Tuloksista voidaan johtopäätöksenä todeta, että siirtymätilanteiden sujuvuutta voidaan parantaa siirtymällä pienryhmissä ja selkeällä strukturilla. Kyselyn tuloksien perusteella voidaan tehdä johtopäätös siitä, että varhaiskasvatuksessa olisi tarvetta lisähenkilökunnalle myös siirtymätilanteiden osalta.

Johtopäätöksenä tuloksista voidaan tehdä, että kasvattajien tulisi kiinnittää huomiota siirtymätilanteissa siihen, ettei tulisi paljon turhaa odottelua. Jos ylimääräistä odottelua esiintyy, tulisi siihen olla jotain toimintaa. Tulosten perusteella levottomuutta esiintyy siirtymätilanteissa paljon. Voidaankin todeta, että kasvattajien tulisi kiinnittää huomiota tilanteiden ennakointiin, suunnitteluun, strukturointiin sekä levottoman lapsen tukemiseen. Levottoman lapsen tukemisessä esiin nousee kasvattajan oma rauhallisuus, läsnäolo, leikin varjolla toimiminen ja lapselle rauhallisen tilan mahdollistaminen. Kasvattajien tulisi huomioida myös selkeät toimintamallit, joita kaikki kasvattajat yhteisesti noudattavat. Tämä sisältää myös sen, että kerrotaan lapsille mitä ollaan tekemässä seuraavaksi.

Kyselyn tuloksista nousi esiin paljon samoja asioita, mitä tämän opinnäytetyön teoriaosuudessaakin. Varhaiskasvattajilta kyselyn kautta saadut ajatukset siirtymätilanteiden haasteellisuudesta tukevat opinnäytetyön teoreettista viitekehystä. Vastaajista jokainen on kokenut siirtymätilanteet joskus haastavaksi osaksi arkea. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten perusteella yksi haasteita aiheuttava tekijä on, että siirtymätilanteissa esiintyy lapsissa levottomuutta. Varhaiskasvattajilta kyselystä saadut tulokset tukevat opinnäytetyön teoreettista viitekehystä levottomuuden esiintymisen suhteen. Levottoman lapsen tukemisessa teoria osuudessa nähtiin tärkeänä sanaton viestintä ja fyysinen läsnäolo. Kyselyyn osallistuneet varhaiskasvattajat olivat nostaneet levottoman lapsen tukemiseen samoja asioita. Voidaankin päätellä, että sanattoman viestinnän ja fyysisen läsnäolon avulla saadaan ehkäistyä levottomuutta ja näin edistettyä siirtymätilanteiden sujuvuutta. Strukturi nähtiin teoreettisessa viitekehyksessä tärkeänä siirtymätilanteiden kannalta. Lapsia voi jännittää siirtymätilanne, joten tärkeää on, että lapsi tietäisi päivän kulun. Ennen siirtymätilannetta lapsen tulee saada tietää minne, mihin, milloin ja kenen kanssa tämä tapahtuu. Kyselyn perusteella osa varhaiskasvattajista näki strukturin tärkeänä ja

nostivat tämän toimivaksi keinoksi siirtymätilanteiden sujuvuuden kannalta. Vastaajista yksi nosti esiin myös struktuurikellon hyödyntämisen siirtymätilanteissa. Vetämällä teoria ja kyselyn tulokset yhteen voidaan päätellä struktuurin olevan toimiva käytäntö siirtymätilanteisiin.

10 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe alkoi muodostua keväällä 2021. Opinnäytetyö sijoittui varhaiskasvatukseen, sillä valitsimme opintopoluksemme varhaiskasvatuksen opettajan polun, ja silloin opinnäytetyön täytyi liittyä alle kahdeksan vuotiaisiin. Aiheen valinta oli haastavaa ja mietimme monia eri vaihtoehtoja. Yhtenä vaihtoehtona aiheeksi oli liikunta jossain muodossa. Päädyimme jättämään tämän väliin, sillä aiheesta oli ennalta tehty useita opinnäytetöitä. Halusimme sellaisen aiheen, josta ei ole vielä tehty useita opinnäytetöitä. Varhaiskasvatuksen siirtymätilanteet nousivat esiin keskustelun kautta. Mietittyämme omia kokemuksia ja tietojamme siirtymätilanteiden sujuvuudesta, päädyimme valitsemaan aiheeksi siirtymätilanteet. Siirtymätilanteista ei aiemmin ole montaa opinnäytetyötä tehty ja aihe on mielestämme tärkeä koko varhaiskasvatuksen arjen kulun kannalta. Näin päädyimme toteuttamaan opinnäytetyönä oppaan varhaiskasvatuksen siirtymätilanteisiin.

Aiheena siirtymätilanteet ovat ajankohtaisia, sillä monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa lisääntyy ja siirtymätilanteissa esiintyy entistä enemmän haasteita. Monikulttuurisuus tuo siirtymätilanteisiin haasteita yhteisen kielen puuttumisen kautta. Yhteisen kielenpuuttumisen vuoksi, lapset tarvitsevat enemmän yksityiskohtaisempaa tukea esimerkiksi toiminnanohjauksessa. Toiminnanohjausta voidaan tukea esimerkiksi kuvakorteilla. Monikulttuurisuuden lisääntyminen ei kuitenkaan näy henkilöresursseissa. Yksityiskohtainen tukeminen ilman lisäresursseja hidastuttavat ja lisää ylimääräistä odotusta siirtymätilanteisiin. Tämä näkyy levottomuutena ja konflikteina siirtymätilanteissa. Vastavalmistuneet varhaiskasvattajat usein kokevat siirtymätilanteet haasteellisimpana osana varhaiskasvatuksen arkea, tämä teki aiheesta ajankohtaisen.

Tuloksista esiin nousi erityisesti henkilömitoitus. Tuloksissa oli myös maininta, että ryhmässä on usein vain kaksi työntekijää. Tämä herätti ajatuksia siitä, että kuuluisiko heidän ryhmässään olla kolme työntekijää vai johtuuko tämä sijaisten puutteesta. Sijaisten saatavuus voi olla haastavaa kesken lukuvuoden tai pahimpina influenssa kausina. Pohdimme, että kaupungilla olisi hyvä olla kiertäviä sijaisia paljon enemmän, jotka ovat vakituisessa työsuhteessa. Lisäksi opiskelijoiden työllistäminen loma-aikoina kiinnittäisi heidät työelämään ja mahdollisesti kaupunkiin myös opiskeluiden jälkeen. Tämän kautta myös sijaisten saatavuus voisi parantua. Kiertävillä vakituisilla sijaisilla saataisiin siirtymätilanteet sujuvammaksi, kun lapset ovat sijaiselle tutumpia sekä päinvastoin. Tämä voisi edistää vakituisten työntekijöiden työssä jaksamista, kun voisi loma-aikoina ottaa halutessaan palkatonta vapaata. Ryhmässä on usein lapsia, jotka vievät yhden aikuisen rajattoman huomion. Pohdimme, että tämä tulisi huomioida henkilömitoituksessa. Lapsilla tulisi olla henki-

lökohtainen avustaja tai olla pienryhmässä, jossa saa enemmän yksilöllisempää huomiota.

Pienryhmät koettiin toimivana käytäntönä siirtymätilanteissa. Esimerkiksi ulos siirtyessä, kaikki ei menisi samaan aikaan, vaan yksi pienryhmistä jäisi aluksi leikkimään sisälle. Näin ulossiirtyminen ei olisi niin kiireellinen ja lapset saisivat yksilöllisempää ohjausta. Yksilöllisempi ohjaus ja kiireettömyys rauhoittaa tilannetta muutenkin. Samoin sisälle tullessa, aiemmin ulkoilemassa olleet lapset siirtyvät ensin sisälle leikkimään tai muuhun toimintaan. Pohdimme, että yhden kasvattajista olisi hyvä mennä pukemaan samanaikaisesti lasten kanssa. Valmiiksi pukeutunut kasvattaja voi mennä valmiiksi pihalle ottamaan lapset vastaan sekä laittamaan leluja saataville. Pienryhmissä siirtyessä voi hyödyntää struktuuria siten, että sama pienryhmä jää ensin sisälle, kun muut menevät ulos. Tämä auttaa lapsia tiedostamaan, mitä seuraavaksi on tapahtumassa.

Toimimalla yliryhmärajojen voisi mahdollisesti sujuvoittaa toisen ryhmän siirtymätilanteita, näissä tulee kuitenkin huomioida vastavuoroisuus. Yhteistyö voisi näkyä esimerkiksi sisälle ja ulos siirtymissä siten, että isompien lasten ryhmästä yksi kasvattajista menisi auttamaan pukemis- ja riisumistilanteissa. Kun tiedetään ennalta toisen ryhmän viikko-ohjelma, voidaan toisen ryhmän tiloja hyödyntää. Tämä vaatisi ryhmiltä joustamista sekä yhteistä suunnittelua.

Ryhmän sisäisten ikäerojen koettiin aiheuttavan haasteita siirtymätilanteissa. Siirtyessä yhtäaikaaisesti pienten ja isojen lasten kanssa, siirtymätilanteisiin aiheutuu haasteita. Pohdimme haasteiden johtuvan siitä, että isommille lapsille tulee ylimääräistä odotusta, kun pienemmät lapset tarvitsevat enemmän tukea. Tässä mielestämme korostuu siirtymätilanteiden suunnittelu, niin että pienet ja isot lapset eivät siirry samanaikaisesti. Toisaalta mieltimme asiaa myös vahvuutena. Isommat lapset saattavat auttaa pienempiä ja pienemmät taas voivat mallin kautta oppia isommilta lapsilta.

Aineistonkeruumenetelmänä kyselylomake oli toimiva ja sillä saatiin tuotua varhaiskasvattajien näkemyksiä esiin. Avoimien kysymysten käyttäminen mahdollisti vastaajille omien näkemysten esiin tuomisen paremmin, kuin pelkillä suljetuilla kysymyksillä. Suljettujen kysymysten käyttäminen oli hyödyllistä, selvittäessä kokevatko kasvattajat siirtymätilanteen haasteelliseksi. Oppaan laatimisen kannalta aineistokeruumenetelmänä olisi hyvin toiminut myös erilaisten siirtymätilanteiden havainnointi. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista vallitsevassa maailmantilanteessa.

Siirtymätilanteita tulisi jatkossa tutkia vielä enemmän. Siirtymätilanteiden sujuvuutta voisi tutkia lisää esimerkiksi menemällä varhaiskasvatusyksiköihin havainnoimaan. Havainnoinnilla saisi vielä laajemman kuvan siirtymätilanteiden sujuvuudesta ja siihen vaikuttavista

tekijöistä. Tässä opinnäytetyössä laadittua opasta voisi jatkokehittää niin, että siitä laatisi arviointityökalun siirtymätilanteisiin. Tämänkaltaisella työkalulla, saisi konkreettisemmän kuvan siirtymätilanteiden sujuvuudesta. Arviointityökalulla voitaisiin saada varhaiskasvat-tajat huomioimaan siirtymätilanteet konkreettisesti osana arkea ja arvioimaan omaa toi-mintaansa.

Opinnäytetyöprosessin kautta olemme saaneet paljon tietoa siirtymätilanteisiin liittyen. Saadulla tiedolla osaa tulevaisuudessa kiinnittää huomiota siihen, kuinka monet asiat vai-kuttavat siirtymätilanteiden sujuvuuteen. Siirtymätilanteisiin liittyvän tiedon lisääntyessä, pystyy lähteä kehittämään omaa ammatillista osaamistaan siirtymätilanteissa. Näitä tietoja pystyy kyllä hyvin hyödyntämään muutenkin. Opinnäytetyö prosessi opetti erityisesti so-veltamaan tietoa käytäntöön. Koemme aiheemme olleen haastava, kun tutkittua tietoa ei ollut kauheasti saatavilla. Tämä opetti tiedonhankintaa ja tietojen liittämistä toisiinsa. Haastavuus teki toisaalta prosessista mielenkiintoisen, kun pääsi paneutumaan aiheeseen yksityiskohtaisemmin. Lopputuloksena syntyneeseen oppaaseen olemme varsin tyytyväisiä. Opinnäytetyö prosessimme aikana ajatuksemme siirtymätilanteiden sujuvuuden merkittävydestä kasvoi huomattavasti ja opimme itse järkevöittämään toimintaamme siirtymätilanteissa.

Lähteet

- Ahonen, L. 2017a. Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus
- Ahonen, L. 2017b. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Dagis 2020. Mitä on lapsen itsesäätely ja mitä sen kehittyminen edellyttää. Viitattu 6.9.2021. Saatavissa <https://dagis.fi/2020/02/12/mita-on-lapsen-itsesaately-ja-mita-sen-kehittyminen-edellyttaa/>
- Familyboost 2021. Lähdön Hetki – Miten Auttaa Lasta Siirtymätilanteissa? Viitattu 7.9.2021. Saatavissa <https://www.familyboost.fi/miten-auttaa-lastasi-siirtymatilanteissa/>
- Hautala, 2020. Erilaisia odotteluleikkejä sekä vinkkejä siirtymätilanteisiin varhaiskasvatuksessa. SeAMK kehittämistehtävä. Viitattu 13.10.2021. Saatavissa <https://storage.googleapis.com/seamk-production/2020/12/2020/12/bbd04f72-satu-hautala-erilaisia-odotteluleikkejä-sekä-vinkkejä-siirtymätilanteisiin-varhaiskasvatuksessa.pdf>
- Helenius, A. & Lummenlahti, L. 2018. Varhaiskasvatus: Perusteita. Helsinki: Books on Demand.
- Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019. Lapsuutta satakielen siivittämänä. Viitattu: 8.9.2021. Saatavissa https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2019/05/LAPSUUTTA-SATAKIELEN-SIIVITTAMANA_HML-vasu-2019.pdf
- Kalliala, M 2008. Kato mua: Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Kanninen, K & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut: Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Leppänen, 2017. Mitä sinun pitää ihan ensin tehdä? Toiminnanohjauksen taidot päiväkodin siirtymätilanteessa. Pro gradu Jyväskylä. Viitattu 16.9.2021. Saatavissa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54546/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201706182933.pdf>
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Viitattu 29.1.2021. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus. 2021a. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 27.1.2021. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus#2bb3f32c>
- Opetushallitus. 2021b. Varhaiskasvatus. Viitattu 27.1.2021. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. 2021c. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. Viitattu 28.1.2021. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa#2bb3f32c>

Opetushallitus. 2021d. Osallisuus varhaiskasvatuksessa videosarja. Viitattu 4.9.2021. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>

Positiivinen kasvatus. 2021. Mitä on positiivinen kasvatus? Viitattu 5.9.2021. Saatavissa <https://positiivinenkasvatus.fi/>

Rautamies, E., Koivula, M. & Vähäsantanen, K. 2018. Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Lastentarhaopettaja lasten autonomian tukijana varhaiskasvatuksessa. Viitattu 7.9.2021. Saatavissa <https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/06/Rautamies-Koivula-Vahasantanen-issue7-1.pdf>

Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020, Näin tuet lapsen itsesäätelyä: Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Trogen. 2020, Positiivinen kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liitteet

Liite1

Saatekirje

Terve!

Olemme sosionomiopiskelijoita LAB- ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä liittyen varhaiskasvatuksen siirtymätilanteisiin. Kyselytutkimus on suunnattu henkilökunnalle. Opinnäytetyömme tarkoituksena on ottaa selvää varhaiskasvattajien näkökulmia siirtymätilanteisiin liittyen. Tarkoituksena on luoda opas siirtymätilanteisiin. Oppaan sisältö koostuu kyselytutkimuksen ja kirjallisuuskatsauksen perusteella.

Olemme kuulleet, että vastavalmistuneet varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet siirtymätilanteet hankalimmaksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Osallistumisellanne on suuri merkitys oppaan laadun varmistamiseksi.

Kyselyn tuloksia hyödynnetään oppaan laatimisessa.

Kysely kestää arviolta noin 10-20 minuuttia. Kysely sisältää myös jonkin verran avoimia kysymyksiä, jonka vuoksi on haasteellista arvioida kyselyyn kuluva aika.

Kysely toteutetaan sähköisesti ja linkki kyselyyn tulee sähköpostiin. Kyselyn pystyy tallentamaan ja jatkamaan toisella kertaa. Palautus löytyy kyselyn lopusta painamalla lähete-painiketta.

Mahdollisia lisäkysymyksiä varten voit olla yhteydessä meihin sähköpostin kautta.

Ystävällisin terveisin:

Eero Lehtonen

Eero.Lehtonen@student.lab.fi

Santeri Korkeamäki

Santeri.Korkeamaki@student.lab.fi

Liite 2. Kyselylomake

Oppari siirtymätilanteet																	
☐ Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.																	
<p>1. Koetko siirtymätilanteet haastellisiksi? *</p> <p> ☐ En koskaan ☐ Harvoin ☐ Usein ☐ Joka kerta </p> <p>2. Minkälaisissa siirtymätilanteissa koet haasteellisuutta? *</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> </table> <p>3. Mitkä asiat tekevät siirtymätilanteista haasteellisia? *</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> </table> <p>4. Joutuuko lapsi toimimaan itsenäisesti siirtymätilanteessa? (Voit valita monta vastausvaihtoehtoa) *</p> <p> ☐ Ei koskaan ☐ Pukeutumistilanteissa ☐ Wc-käyntien ja käsienspesujen yhteydessä </p>											<p> ☐ Ruokailuissa ☐ Lepohetkellä ☐ Toiminnan muuttuessa ☐ Leikin valinnassa ☐ Muu, mikä? <input style="width: 150px;" type="text"/> </p> <p>5. Liittykö siirtymätilanteisiin ylimääräistä odottelua? *</p> <p> ☐ Ei koskaan ☐ Satunnaisesti ☐ Usein ☐ Aina </p> <p>6. Aiheutuuko siirtymätilanteissa levottomuutta? *</p> <p> ☐ Ei koskaan ☐ Harvoin ☐ Usein ☐ Joka kerta </p> <p>7. Miten levottomuus esiintyy siirtymätilanteissa? *</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> </table> <p>8. Kuinka tuette levotonta lasta siirtymätilanteessa</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> <tr><td style="height: 15px;"> </td></tr> </table>						

9. Mitkä käytännöt ovat osoittautuneet toimiviksi? *

10. Miten siirtymätilanteiden sujuvuutta voitaisiin vielä mielestäsi parantaa?

11. Oletteko suunnitelleet toimintanne siirtymätilanteet huomioiden? *

- Kyllä
 Ei

12. Miten olette suunnitelleet?

13. Onko aikuinen valmiina ottamassa lapsia vastaan siellä minne siirrytään? *

- Ei koskaan
 Harvoin
 Usein
 Joka kerta

14. Vapaa sana siirtymätilanteista!

Liite 3. Palautekysely

Oppaan testaus

1. Onko pieni vihkonen oppaan julkaisumuotona toimiva? Jos ei, niin mikä olisi sopiva?

2. Mitä olet mieltä oppaan visuaalisuudesta?

3. Mitä mieltä olet oppaan luettavuudesta ja ymmärrettävyydestä?

4. Lisäisitkö jotain oppaaseen? Jos lisäisit, niin mitä?

5. Poistaisitko joitain asioita oppaasta? Jos poistaisit, niin mitä?

6. Vastaavatko kappaleiden sisällöt otsikkoa?

7. Vapaa sana oppaasta?

8. Koetko, että oppaasta voisi olla hyötyä varhaiskasvatuksen arjessa?
Perustele vastauksesi!

Liite 4. Opas varhaiskasvatuksen päivittäisiin siirtymätilanteisiin.

Opas varhaiskasvatuksen päivittäisiin siirtymätilanteisiin

Santeri Korkeamäki ja Eero Lehtonen

2021

Lukijalle

Tämä opas on suunnattu varhaiskasvatuksen ammattilaisten käyttöön. Oppaassa on asioita, jotka ammattilaisen tulisi ottaa huomioon siirtymätilanteissa ja osittain muutenkin arjessa.

Nämä voivat tuntua yksinkertaisilta asioilta pitkäaikaisille varhaiskasvattajille, pysähdy kuitenkin miettimään, kuinka siirtymätilanteet konkreettisesti sujuvat

Osa oppaan sisällöstä tukee siirtymätilanteiden sujuvuutta pidemmällä aikavälillä ja osa taas voi toimia jo yksittäisessäkin siirtymätilanteessa.

Opas on laadittu tiedonhankinnalla alan kirjallisuudesta sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatun kyselyn tulosten pohjalta.

Sisällysluettelo

Arvot.....	5
Struktuuri.....	6
Siirtymätilanteiden suunnittelu.....	7
Kasvattajan toiminta.....	8
Levoton lapsi.....	9
Siirtymätilanteiden odotustilanteet.....	10
Positiivinen kasvatus siirtymätilanteissa.....	11
Toiminta ideoita odotustilanteisiin.....	12

Arvot

- ❖ Turhan odottelun minimointi, ellei tarkoituksena ole harjoitella erityisesti odottamista.
- ❖ Yksilöllisten ominaisuuksien tunteminen ja tiedostaminen helpottaa siirtymätilanteissa ennakointia ja auttavat luomaan lapselle turvallisuuden tunnetta.
- ❖ Muista positiivinen kannustaminen sekä positiivisen ilmapiirin merkitys.
- ❖ Lasten mielenkiinnon kohteita voidaan hyödyntää myös siirtymätilanteissa.

5

Struktuuri

- ❖ Lapsen tulee saada tietää mitä seuraavaksi tapahtuu: missä, milloin ja kenen kanssa ja kuinka kauan.
 - Rutiinomaisuus auttaa lasta tiedostamaan päiväkotiryhmän arjen kulun, jolloin lapsen ei tarvitse jännittää mitä seuraavaksi tapahtuu.
- ❖ Tasapainoinen päivärytmi: keskittymistä vaativat toiminnot, liikunta, lepo, leikki vuorottelevat arjessa.
 - Lapsi jaksaa paremmin arjessa ja levottomuus ryhmässä vähenee.

Esimerkiksi struktuurikelloa voi hyödyntää sellaisen lapsen kanssa, jolla on vaikeuksia hahmottaa aikaa.

6

Siirtymätilanteiden suunnittelu

- ❖ Siirtyminen pienryhmissä
 - Aikuinen pystyy tarjoamaan enemmän huomiota lapsille
 - Rauhoittaa tilannetta.

- ❖ Lasten osallistaminen toiminnan valmisteluihin esimerkiksi ruokailun valmisteluun.

- ❖ Kasvattajien yhteinen linja siirtymätilanteissa auttaa lapsia tiedostamaan mitä heiltä odotetaan sekä lisää lapsen perusturvaa

- ❖ Toiminnan suunnittelussa huomioidaan siirtymät.
 - Miten, mihin, aikuisten roolit ja sijoittuminen yms.

Kasvattajan toiminta

- ❖ Kasvattaja valmiina odottamassa lapsia siirtymissä. Esimerkiksi ulkoa sisälle siirryttäessä, kasvattaja on riisunut omat ulkovaatteensa ja kerennyt hetken hengähtää, käydä vessassa tai vaikkapa syödä.
 - Kasvattaja on valmiina auttamassa ja tukemassa lapsia siirtymissä. Näin kasvattajan mahdollinen kiireentuntu lieventyy, jolla on vaikutusta myös siirtymätilanteiden kiireellisyyden tuntuun.

- ❖ Havainnoimalla lasten toimintaa siirtymätilanteissa, kasvattaja pystyy paremmin ennakoimaan siirtymiä ja tekemään tarvittavia toimenpiteitä. Näin myös lapsi saa tarvitsemansa tuen.

Levoton lapsi

- ❖ Sanaton viestintä: Ilmeet, eleet, kosketus ja kuvat. Lapsen ollessa levoton, sanallisen ohjauksen vastaanotto voi olla vaikeaa, eikä siihen myöskään auta äänen korottaminen, tällöin sanattoman viestinnän merkitys voi korostua.
- ❖ Fyysinen läheisyys voi auttaa levottomaa lasta rauhoittumaan. Esimerkiksi asettumalla lapsen kanssa samalle korkeudelle ja koskettamalla olkapäätä.
- ❖ Vältä jatkuvien kielteisten käskyjen ja uhkausten käyttöä sillä ne voivat lisätä tottelemattomuutta sekä menettävät merkityksensä.

Siirtymätilanteiden odotustilanteet

- ❖ Siirtymätilanteissa tulee usein tilanteita, joissa joudutaan odottamaan x ajan verran uuteen toimintoon siirryttäessä.
- ❖ Näissä odotustilanteissa voidaan järjestää lapsille toimintaa huomioiden tasapainoinen päiväjärjestys.
 - Toiminnot voivat sisältää mm. leikkejä, pelejä, kuulumisten vaihtoa, toiminnallisia lauluja ja kirjojen lukemista.
 - Nämä ovat myös hyviä hetkiä osallistaa lapsia toiminnan suunnitteluun kyselemällä lasten toiveita ja tarjoamalla vaihtoehtoja.
- ❖ Toiminnan kautta lapset saavat mielekästä tekemistä eikä odotus lisää levottomuutta. Toimintaa ei tarvitse kuitenkaan olla aina, sillä odottamistakin tulee harjoitella.

Positiivinen kasvatus siirtymätilanteissa

❖ Yhteys

→ Ole fyysisesti, henkisesti ja psyykkisesti läsnä, näin luot lapsille turvallisuuden tunnetta ja kokevat itsensä huomioduksi. Näin voit myös palauttaa yhteyden lapseen sen katketessa.

❖ Kunnioitus

→ Kahdensuuntaista, lapsi oppii mallintamalla aikuista. Säilytä kunnioitus lasta kohtaan myös vaikeissa tilanteissa ja kannusta positiiviseen toimintaan.

❖ Empaattinen johtajuus

→ Kuuntele, rohkaise ja kannusta.

→ Lapsi oppii kertomaan tunteistaan ja tarpeistaan sekä kysymään häntä askarruttavista asioista.

❖ Positiiviset rajat

→ Selkeät, johdonmukaiset ja turvalliset rajat

Toiminta ideoita odotustilanteisiin

❖ Erilaiset toiminnalliset laululiikunta leikit.

→ Esimerkiksi: Sutsisatsi, leipurihiva ja pää olkapää peppu.

❖ Liikuntaleikit:

→ Kapteeni käskee

→ Peukkupaini

→ Silmät kiinni nyt, jalasta kiinni nyt

❖ Sanaleikit

→ Laiva on lastattu

→ Rikkinäinen puhelin